

Voeding bij kanker

Modules

- Module 1** De fundamentele aspecten van kanker en kankerbehandeling
- Module 2** Oncologische diëtetiek, stand van zaken
- Module 3** De dilemma's, ontwikkelingen en zijpaden in de oncologische diëtetiek
- Module 4** In gesprek met de patiënt

Cursusronde 1

- Module 1** maandag 3 november 2008, Nieuwegein
- Module 2** dinsdag 9 december 2008, Utrecht
- Module 3** donderdag 22 januari 2009, Utrecht
- Module 4** februari – juni 2009, regionale kleinschalige bijeenkomsten

Cursusronde 2

- Module 1** maandag 16 maart 2009, Utrecht
- Module 2** donderdag 23 april 2009, Utrecht
- Module 4** februari – juni 2009, regionale kleinschalige bijeenkomsten

Inschrijven

www.pitactief.nl

Landelijke Werkgroep
Diëtisten Oncologie

IN VOEDING &
GEZONDHEID

Pit
ACTIEF

Voedingsadviezen

bij de behandeling van kanker

De prevalentie van kanker is in Nederland hoog en zal door leefstijl en vergrijzing alleen maar toenemen. Binnen de behandeling van kanker neemt aandacht voor de voedingstoestand van de patiënt een belangrijke plaats in. Immers door de ziekte zelf en/of door de behandelingen is de voedingsinname vaak gestoord. In alle fasen van het ziekteproces en van de behandelingen kunnen de juiste voedingsadviezen een belangrijke rol spelen voor een optimaal behandelresultaat. Diëtisten moeten niet alleen op de hoogte zijn van de specifieke richtlijnen voor de voedingsbehandeling bij de verschillende vormen en fasen van kanker en van de nieuwste inzichten. Zij moeten ook de behandeltechnieken en de consequenties hiervan kennen en deze kunnen omzetten in werkafspraken over de juiste voedingszorg binnen de instelling of het werkveld.

In de post HBO cursus Voeding bij kanker komen vrijwel alle aspecten van de voedingszorg bij kanker aan bod. De cursus is opgebouwd uit 4 modules van elk één dag. U kunt kiezen uit cursusronde 1 of cursusronde 2. Module 1 en 4 zijn verplicht in combinatie met module 2 en/of 3. U kunt dus alle vier de modules volgen óf drie modules volgen, waarbinnen u een keuze maakt tussen module 2 of 3.

Module 1

De fundamentele aspecten van kanker en kankerbehandeling

Na de epidemiologie staan het carcinogene proces, de metabole ontregeling en de reguliere behandelmethoden van kanker centraal. Oncologische chirurgie, radiotherapie, chemotherapie en hormonale therapie worden toegelicht aan de hand van de vier grootste oncologische aandoeningen: borst-, long-, prostaat- en colonkanker. Ook de gevolgen van deze behandelmethoden voor de patiënt komen aan bod.

Module 2

Oncologische diëtetiek, stand van zaken

In deze module wordt dieper ingegaan op veelvoorkomende voedingsproblematiek en -advisering in de verschillende stadia van kanker, nutritional assessment en de rol van anti-oxidanten. In kleinere interactieve sessies komen vervolgens de gevolgen en behandeling van specifieke tumoren aan bod.

Module 3

De dilemma's, ontwikkelingen en zijpaden in de oncologische diëtetiek

Deze module is opgezet als platform voor diëtisten met ervaring in het behandelen van patiënten met kanker om visies en meningen uit te wisselen over de nieuwste inzichten en onderzoeksresultaten in de oncologische diëtetiek.

Module 4

In gesprek met de patiënt

In deze module gesprekst rainingen oefent u met ervaren trainers van de integrale kankercentra verschillende soorten gesprekken met de oncologiepatiënt en de familie.

Programmacommissie

Landelijke Werkgroep Diëtisten Oncologie.

Vrouwke van Adrichem, diëtist, VU medisch centrum, Amsterdam.

Saskia Kattemölle, diëtist, Vérian, Apeldoorn.

Saskia Rulof, diëtist, Canisius Wilhelmina ziekenhuis, Nijmegen.

Tevens dagvoorzitter cursusronde 2.

Jeanne Vogel, diëtist, Dr. B. Verbeeten Instituut, Tilburg en

Integraal Kankercentrum Zuid, Eindhoven. Tevens dagvoorzitter cursusronde 1.

Module 1

De fundamentele aspecten van kanker en kankerbehandeling

Cursusronde 1 maandag 3 november 2008, NCB, Nieuwegein
Cursusronde 2 maandag 16 maart 2009, De Driehoek, Utrecht

09.00 uur Ontvangst deelnemers
09.30 uur Opening en kennistest
Dagvoorzitter Landelijke Werkgroep Diëtisten Oncologie

EPIDEMIOLOGIE; WAT ZEGGEN DE CIJFERS?

Dr. L.V. van de Poll – Franse, Integrale Kankercentra, associate professor, afdeling medische psychologie, Universiteit van Tilburg

ONTSTAANSFACTOREN VAN KANKER

Prof.dr. E. Kampman, hoogleraar Voeding en Kanker, Wageningen Universiteit

Pauze

HET CARCINOGENE PROCES

Prof.dr. J. van Krieken, patholoog, hoogleraar Tumorpathologie, Katholieke Universiteit Nijmegen

Lunchpauze

METABOLE ONTREGELING

Dr. A. de Graeff, internist-oncoloog, Universitair Medisch Centrum Utrecht

DE REGULIERE BEHANDELMETHODEN VAN KANKER

Deel 1

BEHANDELING VAN KANKER MET CHIRURGIE

Prof.dr. M.F. von Meyenfeldt, hoogleraar chirurgische oncologie, academische ziekenhuis Maastricht

Pauze

Deel 2

BEHANDELING VAN KANKER MET CHEMOTHERAPIE

Dr. J.H. Schornagel, internist, het Nederlands Kanker Instituut - Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis, Amsterdam

Deel 3

BEHANDELING VAN KANKER MET BESTRALING

Drs. D.H.F. Rietveld, radiotherapeut-oncoloog, VU medisch centrum, Amsterdam

17.30 uur Wel thuis

Module 2

Oncologische diëtetiek, stand van zaken

Cursusronde 1 dinsdag 9 december 2008, De Driehoek, Utrecht
Cursusronde 2 donderdag 23 april 2009, De Driehoek, Utrecht

09.00 uur Ontvangst deelnemers
09.30 uur Opening en kennistest
*Dagvoorzitter Landelijke Werkgroep
Diëtisten Oncologie*

DE ZORGVRAAG BIJ VERSCHILLENDE STADIA VAN KANKER

*VU medisch centrum, Amsterdam
Prof.dr. E.F. Smit, longarts, hoogleraar longziekten en
Ir. B.S. van der Meij, diëtist-onderzoeker*

Pauze

NUTRITIONAL ASSESSMENT

*Drs. E. van den Hogen, diëtist, academisch
ziekenhuis Maastricht*

**NUT, NOODZAAK EN RISICO'S VAN GEBRUIK
ANTI-OXIDANTEN BIJ CHEMO- EN RADIOTHERAPIE**
*Saskia Rulof, diëtist, Canisius Wilhelmina ziekenhuis,
Nijmegen*

Lunchpauze

DE GEVOLGEN EN BEHANDELING VAN SPECIFIEKE TUMOREN

Keuze uit sessie 1 of 2

Sessie 1

KNO-TUMOREN
*Universitair Medisch Centrum Utrecht
M. Leermakers, diëtist hoofd hals oncologie
Tweede spreker-arts volgt in definitieve programma*

Sessie 2

PANCREASTUMOR
*Academisch Medisch Centrum, Amsterdam
Dr. O.R.C. Busch, gastro-intestinaal chirurg en
Joyce Haver, diëtist oncologische chirurgie*

Pauze

Keuze uit sessie 3 of 4

Sessie 3

COLONKANKER
*Vérian, Apeldoorn
S. Kattemölle, diëtist en
R. Eilers, stomaverpleegkundige*

Sessie 4

MAMMAETUMOREN
*Dr. E. van Breda, inspanningsfysioloog, Universiteit
Maastricht en
R. van Lieshout, oncologisch diëtist, Maxima
Medisch Centrum, Eindhoven*

KENNIS OPZOEKEN EN GEBRUIKEN

*Dr. N.M. de Roos, docent afdeling Humane Voeding,
Wageningen Universiteit en coördinator onderzoek
binnen de Alliantie Voeding Gelderse Vallei*

17.30 uur Wel thuis

Module 3

De dilemma's, ontwikkelingen en zijpaden in de oncologische diëtetiek

Cursusronde 1 donderdag 22 januari 2009,
De Driehoek, Utrecht

09.00 uur Ontvangst deelnemers
09.30 uur Opening
*Dagvoorzitter Landelijke Werkgroep
Diëtisten Oncologie*

DE GEVOLGEN EN BEHANDELING VAN GASTRO-ENTEROLOGISCHE TUMOREN

Sprekers volgen in definitieve programma

Pauze

MUCOSITIS

*UMC St Radboud Nijmegen
Dr. N. Blijlevens, internist-hematoloog en
D. Kalter, diëtist hematologie*

ACTUELE ONTWIKKELINGEN IN EXPERIMENTELE BEHANDELINGEN

Deel 1

CHEMOTARGETTHERAPIE
*Prof.dr. D.J. Richel, internist-oncoloog,
hoogleraar medisch oncologie,
Academisch Medisch Centrum, Amsterdam*

Lunchpauze

Deel 2

CHIRURGISCHE BEHANDELING VAN KANKER
Nieuwe ontwikkelingen in de colorectale chirurgie
*Dr. J.H.W. de Wilt, oncologisch chirurg,
Erasmus MC Daniel de Hoed, Rotterdam*

DIABETES MELLITUS EN KANKER

Welke voedingsadviezen zijn bij patiënten met
DM én kanker in de curatieve en palliatieve fase
relevant?
Sprekers volgen in definitieve programma

Pauze

KENNIS DELEN – ACTUELE ONTWIKKELINGEN IN VOEDINGSGINTERVENTIES

Het blok 'Kennis delen' biedt ruimte aan de deel-
nemers om eigen ervaringen te presenteren en
eigen casuïstiek in te brengen. KENNIS DELEN zal
opgebouwd worden uit kleinere **SESSIES** van 20
minuten iedereen kan drie sessies kiezen: twee
sessie lopen parallel. Dit programma-onderdeel
wordt definitief ingedeeld aan de hand van de
actualiteit en nieuwste onderzoeksresultaten.

U kunt hierbij denken aan de resultaten van
promotieonderzoek naar ATP als energiebron bij
terminale kankerpatiënten, de rol van glutamine
en arginine bij de behandeling van kanker en spe-
cifieke kenmerken van kanker bij ouderen met de
consequenties daarvan voor de voeding.

17.00 uur Plenaire afsluiting

17.30 uur Wel thuis

Module 4

In gesprek met de patiënt

Module 4 zijn kleinschalige trainingen van maximaal 25 deelnemers per bijeenkomst en zullen 12 maal verspreid over Nederland worden gehouden.

Gesprekken met patiënt en familie in de palliatieve fase vergen van de hulpverlener een juiste attitude en aanpak. In deze module oefent u met ervaren trainers van de integrale kankercentra gesprekstechnieken. Diverse soorten gesprekken komen aan bod, die noodzakelijk zijn in de verschillende stadia van kanker, behandeling en palliatieve fase.

Participanten

Praktische gegevens

Data	U kunt kiezen uit cursusronde 1 of cursusronde 2. In cursusronde 1 kunt alle vier de modules volgen of drie modules door een keuze te maken tussen module 2 en 3. Het is niet mogelijk slechts één module te volgen. Cursusronde 1 Module 1 maandag 3 november 2008, maximaal 150 personen, Nieuwegein Module 2 dinsdag 9 december 2008, maximaal 100 personen, Utrecht Module 3 donderdag 22 januari 2009, maximaal 100 personen, Utrecht Module 4 februari – juni 2009, regionale kleinschalige bijeenkomsten, maximaal 25 personen per training Cursusronde 2 Module 1 maandag 16 maart 2009 maximaal 100 personen, Utrecht Module 2 donderdag 23 april 2009 maximaal 100 personen, Utrecht Module 4 februari – juni 2009, regionale kleinschalige bijeenkomsten, maximaal 25 personen per training
Doelgroep	Diëtisten betrokken bij de behandeling van oncologische patiënten
Kosten	leden van de LWDO, NVD en DCN € 525,00 voor 3 modules € 700,00 voor 4 modules niet-leden € 660,00 voor 3 modules € 880,00 voor 4 modules De kosten (€ 175/ € 220 per module) kunnen eventueel verspreid over 2008 en 2009 worden betaald. Het is niet mogelijk om in te schrijven voor één module, u kunt drie modules volgen door een keuze te maken tussen module 2 en 3 OF alle vier de modules volgen.
Initiatief	Landelijke Werkgroep Diëtisten Oncologie (LWDO)
Realisatie	PIT Actief, Informatie PIT Actief, E scholing@pitactief.nl, T 020-6266694/035-6024615, F 0412-457402, P PIT Actief, Postbus 76, 5384 ZH Heesch.
Participatie Programma	Diëtisten Coöperatie Nederland en de Nederlandse Vereniging van Diëtisten Het programma is volledig ontwikkeld, maar nog niet geheel in detail met sprekers ingevuld. Daarom zal het definitieve programma bijgesloten worden bij het augustusnummer van het Nederlands Tijdschrift voor Voeding & Diëtetiek en ook te zien zijn op www.pitactief.nl .
Aanmelden	U kunt zich nu al inschrijven als deelnemer via de website www.pitactief.nl -> scholingsaanbod of door de aanmeldkaart op te vragen via scholing@pitactief.nl en deze ingevuld op te sturen.
Accreditatie	Accreditatie voor diëtisten wordt aangevraagd bij de Stichting Accreditatie Deskundigheidsbevorderende Activiteiten Paramedici. De accreditatie-uren zijn gebaseerd op 6 contacturen en 2 uur voorbereiding per module. Het totaal aan accreditatiepunten bedraagt derhalve bij het volgen van 3 modules 24 punten en bij het volgen van 4 modules 32 punten.

Met dank aan

NUTRICIA